

Interviewer Bias on Young Children's Event Memory and False Reports. *Dev Psychol.* 2007. 43(4). P. 823–837. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.4.823>.

4. Bartol C.R., Bartol A.M. *Current Perspectives in Forensic Psychology and Criminal Justice*. Thousand Oaks, Calif. ; London ; New Delhi: Sage, cop. 2006.

5. Bruck, M., Ceci, S. J., Francouer, E., Renick, A. Anatomically Detailed Dolls Do Not Facilitate Preschoolers' Reports of a Pediatric Examination Involving Genital Touching. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 1995. 1(2). 95–109. URL: <https://doi.org/10.1037/1076-898X.1.2.95>.

6. Kapardis A. *Psychology and Law: A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

7. Reference Guide on Protecting the Rights of Child Victims of Trafficking in Europe. UN Children's Fund (UNICEF), 2006. 202 p. URL: <https://www.refworld.org/docid/49997af7d.html>.

8. La Rooy, D. J., Katz, C., Malloy, L. C., & Lamb, M. E. Do we need to rethink guidance on repeated interviews? *Psychology, Public Policy and Law*. 2010. P. 373–392. URL: <https://doi.org/10.1037/a0019909>.

9. Hershkowitz, I., Terner, A. The effects of repeated interviewing on children's forensic statements of sexual abuse. *Applied Cognitive Psychology*, 2007. 21(9). P. 1131–1143. <https://doi.org/10.1002/acp.1319>.

10. Santila, P., Korkman, J., & Sandnabba, N. K. Effects of interview phase, repeated interviewing, presence of a support person, and anatomically detailed dolls on child sexual abuse interviews. *Psychology, Crime & Law*. 2004. 10(1), P. 21–35. <https://doi.org/10.1080/1068316021000044365>.

Єфіменко Ігор Миколайович,

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Назаревич Вікторія Олександрівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

**ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА
ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ
СВОБОДИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ В УКРАЇНІ**

Історія розвитку законодавства про статеві злочини сягає в далеке минуле, коли відповідальність за ці делікти регулювалася в основному церковним законодавством. Однак уже Статут князя Ярослава (1015–1054 років) «Про церковні суди» передбачив не тільки церковно-правову, а й кримінальну та цивільно-правову відповідальність. Залежно від соціального статусу потерпілого, нормами цього Статуту передбачалася юридична відповідальність за зґвалтування (ст. 3), групове зґвалтування (ст. 7), двоєженство (ст. 16), блуд з черницею і скотолозтво (ст. 18), статеві зносини між родичами і свояками (ст. 12, 14–15, 19–23), включаючи,

наприклад, статеві зносини чоловіка з двома сестрами (ст. 20) і братів з однією жінкою (ст. 23) [1].

Вперше спеціальний розділ «Про злочини проти статевої свободи та недоторканності» знайшов своє відображення в Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1845 року. В ньому передбачалася відповідальність за мужолозтво без насильства (ст. 995). Окремо кваліфікуючі ознаки цього діяння, знайшли своє відображення у ст. 996, норми якої передбачали відповідальність за мужолозтво поєданого з насильством, з малолітньою особою або психічнохворим.

Крім цього, залишилася відповідальність за скотолозтво (ст. 997). Церковному покаянню піддавалися також особи, християнської віри за протизаконне співжиття неодруженого з незаміжною (ст. 994) [2, с. 267–277].

Спеціальний розділ про злочини проти статевої свободи та недоторканності містився і у Кримінальному уложенні 1903 року. Де в главі 27 вперше, знайшли диференціації положення, що встановлювали вік потерпілого. Так, за дії, що посягають на статеву свободу дитини у віці до 14 років, винний ніс відповідальність, навіть якщо ці дії були вчинені за взаємною згодою (ч. 1 ст. 513). У той же час, відповідальність за аналогічне діяння з особою у віці від 14 до 16 років наступала лише тоді, коли була відсутня взаємна згода потерпілого, або у випадках коли відбувалася *дефлорація* [3, с. 167–169]¹.

Нормами вищезазначеного Уложення передбачалася й кримінальна відповідальність за дії сексуального характеру без згоди потерпілої особи, яка досягла 16-річного віку (ст. 514), і нарешті у ст. 515 з'явилася відповідальність за вчинення акту з особою, яка перебувала під владою винного (ч. 1), у тому числі під впливом насильства або його погрози (ч. 2), а також вчинення розбещення без статевого зносин (ч. 3).

Окремо зберігалася відповідальність за мужолозтво (ст. 516), кровозміщення (ст. 518), звідництво особи жіночої статі, яка не досягла 21 року (ст. 524). Разом з тим, нормами Укладення було декриміналізовано відповідальність за скотолозтво.

Перший радянський Кримінальний кодекс 1922 року в гл. V розд. 4 передбачав відповідальність за злочини у сфері статевих відносин [4, с. 357–361]. Норми, що у ньому містилися умовно можливо розділити на склади, пов'язані та не пов'язані із задоволенням статевої потреби. До перших складів цих деліктів відносилися статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ч. 1 ст. 166), кваліфікуючими ознаками їх були: зносини, поєдані з розбещенням і задоволенням статевої пристрасті неприродним способом (ст. 167); згвалтування (ч. 1 ст. 169); згвалтування, що

---

¹ Дефлорація (лат. *defloratio*, від *de* – «видалення», «усунення» + *flos*, род. відм. *Floris* – «квітка», «молодість», «незайманість») – медичний термін, що означає розрив (порушення) цілісності дівочої пліви.

спричинило самогубство потерпілої особи (ч. 2 ст. 169); і примушування жінки до вступу в статевий зв'язок з особою, щодо якої вона є матеріально або службово залежною. До других складів відносилися кримінально карні діяння за розбещення малолітніх і неповнолітніх (ст. 168), примушування до заняття проституцією (ст. 170), звідництво, утримання місць розпусти та вербування жінок до проституції (ч. 1 ст. 171), залучення до проституції особи, яка перебувала під опікою обвинуваченого або яка не досягла повноліття (ч. 2 ст. 171).

Кримінальний кодекс 1927 року не передбачав спеціального розділу про статеві злочини. Однак в гл. VI «Злочини проти життя, здоров'я, свободи і гідності особи» (ст. 161–155) містилися статті, диспозиції яких були аналогічні статтям законодавства про кримінальну відповідальність 1922 року. При цьому, кодифікованим актом 1927 року, законодавець, об'єднав в одну норму прості і кваліфіковані статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 151), а також примушування до заняття проституцією і звідництво (ст. 155) [5, с. 167–169].

Кваліфікуючими ознаками зґвалтування, крім самогубства потерпілого, було визначено недосягнення потерпілим статевої зрілості і зґвалтування групою осіб (ч. 2 ст. 153). Також кримінально караним стало примушування жінки вступити не тільки в статевий зв'язок, але і задовольнити статевої пристрасті в іншій формі (ст. 154).

У 1927 році закон про кримінальну відповідальність, було доповнено ст. 154-а, яка передбачала відповідальність за добровільне і насильницьке (ч. 1), або з використанням залежного становища потерпілого (ч. 2) мужолозтво.

У 1949 році відповідальність за зґвалтування була суттєво підвищена, і передбачала ув'язнення у виправно-трудовому таборі на строк від 10 до 15 років, а за зґвалтування неповнолітньої, або зґвалтування, вчинене групою осіб чи те, що спричинило особливо тяжкі наслідки, була встановлена відповідальність у виді ув'язнення у виправно-трудовому таборі на строк від 15 до 20 років.

Кримінальний кодекс 1960 року як і 1927 року, не передбачив окремого розділу про статеві злочини. Склад цих деліктів містився здебільш у гл. III «Злочини проти життя, здоров'я, свободи і гідності особистості». Крім цього, як і у попередньому кодифікованому акті, його норми встановлювали відповідальність за зґвалтування (ст. 117), примушування жінки до вступу в статевий зв'язок (ст. 118), статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 119, без кваліфікуючих ознак), розпусні дії (ст. 120), мужолозтво (ст. 121) [6].

Частини 2 і 3 ст. 117 КК 1960 року передбачили ряд нових кваліфікуючих обставин, серед яких: зґвалтування, поєднане з погрозою вбивства або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, або вчинене групою осіб або особою, яка раніше вчинила зґвалтування (ч. 2). За передбачене ч. 3 ст. 117 КК зґвалтування, вчинене особливо

небезпечним рецидивістом чи те, яке спричинило особливо тяжкі наслідки, у тому числі згвалтування неповнолітньої, Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15.02.1962 було посилено покарання аж до застосування смертної кари. Відповідно Указом Президії Верховної Ради Української РСР у вітчизняному КК була дана нова редакція ст. 117 – 25.07.1962.

В подальшому Законом України про кримінальну відповідальність від 1992 року, редакцію ст.117 було замінено в частині четвертій, де було виділено згвалтування, особливо небезпечним рецидивістом, або таке, що спричинило особливо тяжкі наслідки, а так само згвалтування малолітньої особи з покаранням у виді позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Кримінальним кодексом України від 05.04.2001 було декриміналізовано відповідальність за добровільне мужолозтво і встановлено відповідальність за:

– дії сексуального характеру, пов'язані із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмету, без добровільної згоди потерпілої особи (згвалтування) – ст. 152 з кваліфікуючими ознаками;

– вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи (сексуальне насильство) – ст. 153 з кваліфікуючими ознаками;

– примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою – ст. 154 з кваліфікуючими ознаками;

– природні або неприродні статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, вчинені повнолітньою особою – ст. 155 з кваліфікуючими ознаками;

– вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку (розбещення неповнолітніх) – ст. 156 з кваліфікуючими ознаками.

До основних кваліфікуючих ознак цих злочинів законодавець відніс вчинення будь-кого діяння із вказаних деліктів повторно та/або групою осіб, вчинення щодо особи, яка не досягла 14-річного віку, спричинення злочинними діями тяжких наслідків, вчинення дій поєднаних з погрозою застосування насильства, у тому числі щодо матеріально чи службово залежної особи.

Список використаних джерел

1. Статут князя Ярослава про церковні суди (Розширена редакція). URL: <https://textbooks.net.ua/content/view/866/17/>.

2. Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6: Т-Я. 768 с.

3. Новое уголовное уложение, Высочайше утвержденное 22 марта 1903 года. СПб.: Изд. В.П. Анисимова, 1903. 250 с.

4. Кримінальний кодекс УСРР 1922 // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана. 2001. Т. 3: К-М. 792 с.

5. Кримінальний кодекс УСРР 1927 // Велика українська юридична енциклопедія. У 20 т. Т. 17. Кримінальне право / В.Я. Тацій (відп. ред.) та ін. 2017. С. 477.

6. Кримінальний кодекс України: Закон від 28 груд. 1960 р. (втратив чинність 01 вер. 2001 р.) *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05>.

Жук Олена Миколаївна,

провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ДІТЕЙ

Питання існування насильства щодо дітей у сім'ях лежить в площині не тільки права, а й психології, педагогіки, моралі, і навіть релігії. Натомість, запобігати цьому ганебному явищу покликані багато інститутів держави та громадськості, а особливе місце займають правоохоронні структури, які відіграють роль запобіжників, а також механізму припинення. Отже, роль та значення різних суб'єктів протидії насильства щодо дітей в сім'ях є важливою і потребує уваги з боку правової науки. Діяльність правоохоронних органів в цій сфері має досить важливе значення завдяки тому, що тільки дані органи через власну компетенцію наділені можливістю застосовувати заходи примусу до осіб, які вже вчинили прояви насильства.

Можна по-різному оцінювати діяльність правоохоронних органів та інших суб'єктів попередження домашнього насильства, але необхідно констатувати, що діяльність держави у досліджуваній сфері не відповідає реаліям сьогодення, оскільки не забезпечує в повному обсязі захист прав жертви насильства у сім'ї відповідно до міжнародних положень та норм вітчизняного законодавства. Зокрема це стосується відсутності дієвого механізму, який би припиняв насильство одразу після звернення жертви. Одним із реальних кроків у вирішенні зазначеної проблеми може бути здійснення заходів щодо підвищення рівня взаємодії і координації всіх державних органів та налагодження тісної співпраці правоохоронних органів із неурядовими організаціями [1, с. 130].

Протидія домашньому насильству є комплексом соціально-педагогічних та правових заходів спеціально-уповноважених органів держави та інституцій громадянського суспільства, що охоплюють